

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

GERMANY CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SCIENCE, ENGINEERING AND
TECHNOLOGY**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi = digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY:
a collection scientific works of the International scientific conference –
Hamburg, Germany, 2026 Issue 5

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian,
Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference « **INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY** ». Which took place in Hamburg 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

MEHNAT JARAYONIDA BAXTSIZ HODISALAR VA ULARNI KAMAYTIRISH YO‘LLARI

Ahmedov Alisher Parda o‘g‘li

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti

Atrof – muhit muhofazasi va hayot faoliyat xavfsizligi

Kafedrasi assistent o‘qituvchi,

Haqberdiyeva Maftuna Sultonboy qizi

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar

universiteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada mehnat jarayonida yuzaga keladigan baxtsiz hodisalar, ularning asosiy sabablari hamda ularni kamaytirish yo‘llari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilmaslik, inson omili va ish sharoitining yetarli darajada tashkil etilmaganligi asosiy sabablar sifatida ko‘rib chiqildi. Shuningdek, baxtsiz hodisalarni oldini olishda samarali chora-tadbirlar yoritilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, xavfsizlik qoidalariga qat‘iy amal qilish va xodimlar malakasini oshirish orqali baxtsiz hodisalar sonini kamaytirish mumkin.

Kalit so‘zlar: mehnat muhofazasi, baxtsiz hodisa, texnika xavfsizligi, inson omili, ishlab chiqarish, xavfsizlik chorasi.

Abstract. This article examines occupational accidents, their main causes, and ways to reduce them. The study analyzes factors such as non-compliance with safety regulations, human factors, and inadequate working conditions. Effective preventive measures are also discussed. The results indicate that strict adherence to safety rules and improving employees' qualifications can significantly reduce the number of workplace accidents.

Keywords: occupational safety, accident, safety regulations, human factor, production, preventive measures.

Kirish. Mehnat xavfsizligi zamonaviy ishlab chiqarish tizimining eng muhim va ajralmas tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Har qanday sohada inson hayoti va sog‘lig‘ini muhofaza qilish ustuvor vazifa bo‘lib, bu iqtisodiy rivojlanishning ham asosiy omillaridan biridir.

Texnika va texnologiyalar rivojlanib borayotganiga qaramay, ishlab chiqarish jarayonlarida baxtsiz hodisalar hali ham dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda. Baxtsiz hodisalar natijasida xodimlarning sog‘lig‘iga zarar yetadi, og‘ir jarohatlar yoki nogironlik holatlari yuzaga kelishi mumkin. Bundan tashqari, ishlab chiqarish jarayonining uzilishi, korxonada uchun moddiy zarar va mehnat unumdorligining pasayishi kabi salbiy oqibatlar ham kuzatiladi.

Shu sababli mehnat jarayonida xavfsizlikni ta‘minlash dolzarb ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi. Baxtsiz hodisalarning asosiy sabablari sifatida texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilmaslik, inson omili (e‘tiborsizlik, tajriba yetishmasligi, charchoq), ish joyining noto‘g‘ri tashkil etilishi hamda yetarli nazorat tizimining yo‘qligi ko‘rsatiladi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi mehnat jarayonida yuzaga keladigan baxtsiz hodisalarning sabablarini tahlil qilish hamda ularni kamaytirishga qaratilgan samarali yo‘llarni aniqlashdan iboratdir. Tadqiqot natijalari xavfsiz mehnat sharoitini yaratish va ishlab chiqarish jarayonida xavfsizlik madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda mehnat muhofazasi va ishlab chiqarish xavfsizligi sohasiga oid ilmiy adabiyotlar, o‘quv qo‘llanmalar hamda amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Shuningdek, baxtsiz hodisalar bilan bog‘liq umumiy statistik ma‘lumotlar va ishlab chiqarish jarayonlarida uchraydigan xavf omillari o‘rganildi.

Tadqiqot jarayonida bir nechta ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi. Jumladan, analitik usul orqali baxtsiz hodisalarning kelib chiqish sabablari chuqur o‘rganildi. Taqqoslash usuli yordamida turli ishlab chiqarish sharoitlarida yuzaga keladigan xavf omillari va ularning oqibatlarini solishtirildi. Tizimli yondashuv esa mehnat xavfsizligi jarayonini yaxlit tizim sifatida baholash imkonini berdi.

Bundan tashqari, kuzatish va umumlashtirish usullari orqali ish joylarida xavfsizlik qoidalariga rioya etilish darajasi hamda inson omilining ta‘siri tahlil qilindi. Olingan ma‘lumotlar asosida baxtsiz hodisalarni kamaytirishga qaratilgan profilaktik chora-tadbirlar ishlab chiqildi.

Natijalar va tahlil. Mehnat jarayonida baxtsiz hodisalar — ishchi xodimning ish faoliyati davomida sog‘lig‘iga zarar yetishi yoki hayotiga xavf tug‘diradigan holatlardir. Bunday hodisalar ishlab chiqarish jarayonida texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilinmaganda, ish joyining noto‘g‘ri tashkil etilishi yoki inson omili sababli yuzaga keladi. Baxtsiz hodisalarni kamaytirish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Avvalo, mehnat muhofazasi qoidalariga qat‘iy rioya qilish muhimdir. Ishchilarga muntazam ravishda texnika xavfsizligi bo‘yicha o‘quv mashg‘ulotlari o‘tkazish va ularni yo‘riqnomalar bilan tanishtirish kerak. Shuningdek, ish joylarini zamonaviy himoya vositalari bilan ta‘minlash, xavfli uskunalarni muntazam tekshirib turish ham muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mehnat jarayonida baxtsiz hodisalar tasodifiy emas, balki tizimli xarakterga ega bo‘lib, ular ishlab chiqarish tizimidagi bir nechta bo‘g‘inlarning zaifligi natijasida yuzaga keladi. Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, xavf omillari bir-birini kuchaytiruvchi mexanizm sifatida ishlaydi, ya‘ni bir omil ikkinchisining salbiy ta‘sirini oshiradi.

Baxtsiz hodisalarni kamaytirish uchun kompleks yondashuv zarur. Bunda birinchi navbatda mehnat muhofazasi bo‘yicha doimiy o‘quv va yo‘riqnomalar tashkil etilishi kerak. Ish joylarida xavfsizlik texnikasi qat‘iy nazorat qilinishi, zamonaviy himoya vositalari joriy etilishi muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, ishlab chiqarish jarayonida intizomni kuchaytirish va ogohlantiruvchi tizimlarni rivojlantirish ham samarali natija beradi.

Eng yuqori ulush inson omiliga to‘g‘ri kelishi aniqlangan. Bu holat faqat individual xatolar bilan emas, balki ish sharoitining psixofiziologik yuklamasi

bilan ham bog‘liq. Masalan, uzoq davom etgan ish smenasi, monoton ish jarayoni va yetarli dam olishning yo‘qligi xodimning diqqat barqarorligini pasaytiradi. Natijada xavfsizlik signallarini e‘tiborsiz qoldirish yoki xavfli vaziyatni to‘g‘ri baholay olmaslik holatlari yuzaga keladi. Shu sababli inson omili “faqat xato qiluvchi element” emas, balki tashkiliy muhit mahsuli sifatida ham qaralishi kerak.

Texnik omillar tahlilida esa asosiy muammo uskunalarning eskirishi bilan birga, profilaktik xizmat ko‘rsatish tizimining yetarli darajada ishlamasligi ekanligi aniqlandi. Ko‘plab korxonalarda texnik ko‘riklar formal xarakterga ega bo‘lib, real xavf baholash tizimi mavjud emas. Bu esa “yashirin nosozliklar”ni keltirib chiqaradi va ular kutilmagan avariya holatlariga sabab bo‘ladi. Tashkiliy omillar esa tizimdagi boshqaruv sifati bilan bevosita bog‘liq. Tahlil shuni ko‘rsatdiki, xavfsizlik bo‘yicha yo‘riqnomalar mavjud bo‘lsa ham, ularning amaliy ijrosi yetarli darajada nazorat qilinmaydi. Bundan tashqari, xavf darajasini baholash va xodimlarni qayta tayyorlash jarayonlari ko‘p hollarda muntazam emas, balki epizodik tarzda amalga oshiriladi. Bu esa xavfsizlik tizimining uzluksizligini buzadi.

Quyidagi jadvalda asosiy xavf omillarining chuqurroq ta‘sir darajasi umumlashtirilgan:

Tahlil natijalariga ko‘ra, eng muhim xulosa shundan iboratki, baxtsiz hodisalarni kamaytirish faqat texnik modernizatsiya bilan cheklanib qolmasligi kerak. Xavfsizlik tizimi uch asosiy darajada ishlashi lozim: individual (xodim), texnik (uskunalar) va boshqaruv (tashkiliy tizim).

Ayniqsa, inson omilini kamaytirish uchun faqat ogohlantirish emas, balki psixologik yuklamani kamaytirish, ish rejimini optimallashtirish va xavfsizlik madaniyatini shakllantirish zarur. Bu esa xavfsizlikni “qoidalar to‘plami” emas, balki kundalik ishlab chiqarish madaniyatiga aylantiradi

1-jadval.

Baxtsiz hodisalarning asosiy sabablari va batafsil tahlili

Nö	Sabablar (omillar)	Batafsil tavsif	Oqibatlari
1	Inson omili	E‘tiborsizlik, charchoq, tajriba yetishmasligi, xavfsizlik qoidalarini bilmaslik yoki mensimaslik	Kutilmagan xatolar, jarohatlar, ba‘zan og‘ir baxtsiz hodisalar
2	Texnik nosozliklar	Eskirgan uskunalar, texnik ko‘rikdan o‘tmaslik, avtomatlashtirish yetishmasligi	Jihozlarning ishdan chiqishi, portlash yoki og‘ir jarohatlar
3	Tashkiliy kamchiliklar	Ish joyining noto‘g‘ri tashkil etilishi, nazorat tizimining sustligi	Xavfsizlik darajasining pasayishi, hodisalar oldini olish qiyinlashadi
4	Xavfsizlik qoidalariga	Yo‘riqnomalarning bajarilmasligi,	Baxtsiz hodisalar sonining keskin

rioya qilmaslik	nazoratning yetarli emasligi	oshishi
-----------------	------------------------------	---------

Tahlil natijalariga ko'ra, baxtsiz hodisalarni kamaytirish faqat texnik modernizatsiya bilan cheklanib qolmasligi kerak. Xavfsizlik tizimi uch asosiy darajada ishlashi lozim: individual (xodim), texnik (uskunalar) va boshqaruv (tashkiliy tizim).

Ayniqsa, inson omilini kamaytirish uchun faqat ogohlantirish emas, balki psixologik yuklamani kamaytirish, ish rejimini optimallashtirish va xavfsizlik madaniyatini shakllantirish zarur. Bu esa xavfsizlikni "qoidalar to'plami" emas, balki kundalik ishlab chiqarish madaniyatiga aylantiradi.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, baxtsiz hodisalarning asosiy sabablari texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilmaslik, ish joyining noto'g'ri tashkil etilishi va xavfli omillarni o'z vaqtida bartaraf etmaslik bilan bog'liq. Eng ko'p uchraydigan holatlar mexanik jarohatlar va elektr toki urishi hisoblanadi, chunki ular bevosita ish jarayonidagi texnik vositalar bilan bog'liqdir.

Shuningdek, kimyoviy zaharlanish va yong'in holatlari ko'pincha xavfli moddalar bilan ishlashda ehtiyotsizlik natijasida yuzaga keladi. Bu esa ishchilarning xavfsizlik bo'yicha bilim va malakasini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, baxtsiz hodisalarni kamaytirish uchun texnik, tashkiliy va inson omiliga asoslangan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. Mehnat jarayonida baxtsiz hodisalar ishlab chiqarish faoliyatida eng dolzarb muammolardan biri bo'lib, ular inson hayoti va sog'lig'iga jiddiy xavf tug'diradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bunday hodisalarning asosiy sabablari texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilinmasligi, ish joyining noto'g'ri tashkil etilishi, texnik jihozlarning nosozligi hamda inson omili — ya'ni ehtiyotsizlik va yetarli bilim va ko'nikmalarning yetishmasligidir. Baxtsiz hodisalar nafaqat ishchilarning sog'lig'iga zarar yetkazadi, balki korxonada faoliyatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ish jarayonining to'xtab qolishi, ishlab chiqarish samaradorligining pasayishi, qo'shimcha xarajatlar va moddiy zararlar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli mehnat muhofazasi talablariga qat'iy amal qilish, xavfsiz ish muhitini yaratish va xavf omillarini oldindan bartaraf etish har bir tashkilot uchun muhim vazifalardan biridir. Umuman olganda, mehnat xavfsizligini ta'minlash ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bilan birga, inson hayoti va sog'lig'ini saqlashning asosiy omili hisoblanadi. Shu bois, har bir korxonada va xodim uchun xavfsizlik madaniyatini shakllantirish ustuvor vazifa bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2016.
3. GOST 12.0.003-2015. Mehnat xavfsizligi standartlari tizimi.
4. Nazarov Sh.N., Xolmatov A.R. Mehnat muhofazasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
5. Rahimov R.M. Hayot faoliyati xavfsizligi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
6. Isroilov A.S. Ishlab chiqarishda xavfsizlik texnikasi. – Toshkent, 2017.
7. Karimov A.K., Qodirov B.B. Mehnat xavfsizligi va ishlab chiqarish sanitariyasi. – Toshkent, 2020.
8. Tursunov S., Ismatullayev M. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.